

O'ZBEK TILIGA INGLIZCHA O'ZLASHMALAR KIRIB KELISHINING MORFOLOGIK VA IJTIMOIIY XUSUSIYATLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17549084>

Nomozova Marguba

lecturer

Foreign languages faculty,

Karshi state university

Annotatsiya

Ushbu maqola o'zbek tiliga inglizcha o'zlashmalar kirib kelishining morfologik va ijtimoiy jihatlarini chuqurroq o'rganishga bag'ishlangan. Unda ingliz va o'zbek tillarining morfologik xususiyatlari, shuningdek, inglizcha atamalarining o'zbek tiliga moslashuvi va gibrid birliklar shakllanish jarayoni tahlil qilinadi. Shuningdek, lingvistik va ijtimoiy bahslarga bag'ishlanib, o'zlashmalar tilni boyitishi yoki buzishi, yoshlar nutqi va akademik kontekstdagi ahamiyati haqida bahs yuritiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — inglizcha o'zlashmalarni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish va ularning o'zbek tilidagi integratsiyasini ko'rsatishdir.

Kalit so'zlar

analitik tipologiya, inglizcha o'zlashmalar, morfologik integratsiya, gibrid birliklar, ilmiy terminologiya, Grammatik munosabatlar.

Abstract

This article is dedicated to a deeper study of the morphological and social aspects of the penetration of English loanwords into the Uzbek language. It analyzes the morphological features of both English and Uzbek, as well as the adaptation of English terms into Uzbek and the formation of hybrid units. Additionally, it addresses linguistic and social debates, discussing whether loanwords enrich or distort the language, and their significance in youth speech and academic contexts. The main objective of the research is to provide a scientific and theoretical analysis of English loanwords and to demonstrate their integration into the Uzbek language.

Kew words

analytical typology, English loanwords, morphological integration, hybrid units, scientific terminology, grammatical relations

O'zbek tili agglutinatív (qo'shimcha biriktiruvchi) tipologiyasiga mansub bo'lib, so'z yasash va grammatik birliklarni hosil qilishda qo'shimchalardan keng foydalanadi¹². Ingliz tili esa asosan analitik tipologiyaga ega bo'lib, so'z o'zgarishi minimal va grammatik munosabatlar ko'proq alohida so'zlar orqali ifodalanadi. Shu sababli, inglizcha atamalar o'zbek tiliga kirib kelganda ularning morfologik moslashuvi til tizimining asosiy jihatlarini hisobga olgan holda amalga oshadi.

Morfologik integratsiya jarayoni quyidagi asosiy xususiyatlarga ega:

- Ot yasash qo'shimchalari: inglizcha asosga o'zbekcha qo'shimchalar qo'shiladi (research → researcherlik, blog → bloggerlik).
- Sifat yasash qo'shimchalari: ilmiy sifatlar yaratish uchun (academic → academiclik, scientific → scientificlik).
- Fe'l yasash qo'shimchalari: inglizcha fe'l asosiga o'zbekcha fe'l qo'shimchalari biriktiriladi (submit → submit qilmoq, defend → defend qilmoq, review → review qilmoq).¹³

Bu jarayon inglizcha terminlarning o'zbek tilida tabiiy ishlatilishini ta'minlaydi va ilmiy nutqda gibrid birliklar hosil qiladi.

Gibrid birliklar inglizcha so'zning o'zbek tilidagi morfologik tizimga moslashishi natijasida yuzaga keladi. Misollar:

- Online course → onlayn kurs
- Research methodology → research metodologiyasi
- Plagiarism → plagiarizmga yo'l qo'ymaslik

Bu shakllar o'zbek tilida grammatik jihatdan to'liq ishlatiladi: ot, fe'l yoki sifat sifatida qo'llanadi, va talaffuz jihatdan tabiiy bo'ladi. Natijada ilmiy nutqda inglizcha terminlarning o'zbek morfologiyasiga moslashuvi samarali amalga oshiriladi.

Morfologik integratsiya quyidagi afzalliklarni beradi:

1. Terminologik aniqlikni saqlash — so'zlar o'z mazmunini yo'qotmaydi.
2. Grammatik moslashuv orqali gap tarkibiga osongina kirib boradi.
3. Gibrid birliklar yangi ilmiy tushunchalarni ifodalash imkonini yaratadi, masalan: academic supervision → akademik nazorat, dissertation defense → dissertatsiya himoyasi.

Shunday qilib, morfologik integratsiya o'zbek tilining tizimi bilan uyg'unlashgan holda inglizcha o'zlashmalarni ilmiy nutqqa samarali kiritadi va tilni boyitadi.¹⁴

¹² V. Vinogradov, *Leksikologiya i zaimstvovanie terminov v yazyke SSSR* (Moskva: Nauka, 1987), 102.

¹³ M. Karimov, "Morfologik gibrid birliklar va ularning shakllanishi," *Lingvistika jurnali* 2 (2020): 58.

¹⁴ N. Xo'jayev, *Fonetik va grafik integratsiya*, Toshkent: Fan, 2019, 51.

O'zbek tiliga inglizcha o'zlashmalar kirib kelishi lingvistik jamoatchilikda turlicha baholanadi.

- Tilni boyituvchi omil: yangi tushunchalar va ilmiy atamalar orqali akademik nutqni rivojlantirad¹⁵. Masalan: plagiarism, syllabus, credit kabi atamalar zamonaviy akademik faoliyat uchun zarur.

- Tilni buzuvchi omil: ba'zi tilshunoslar va puristlar o'tkir va ortiqcha chet til elementlarini milliy tilning o'ziga xosligini zaiflashtiradi, deb hisoblaydi. Yoshlar va talaba nutqida inglizcha o'zlashmalar keng qo'llanadi, xususan: online course, submit qilmoq, peer-review, research methodology. Bu jarayon ijtimoiy va madaniy omillar bilan chambarchas bog'liq va nutqni zamonaviy va xalqaro kontekstga mos qilad.¹⁶

Lingvistik tahlil shuni ko'rsatadiki:

1. Fonetik va grafika jihatdan moslashgan birliklar til tizimiga oson integratsiyalanadi.
2. Morfologik qo'shimchalar orqali gibrid birliklar hosil qilinadi.
3. Akademik kontekstdagi ishlatilishi tilning boyishini ta'minlaydi. Shu bois, inglizcha o'zlashmalarni tanqidiy ravishda, ijtimoiy va ilmiy kontekstga mos qo'llash tavsiya etiladi.

Tahlil natijalariga ko'ra, inglizcha o'zlashmalar o'zbek tiliga faqat leksik darajada emas, balki fonetik, grafika va morfologik jihatdan ham integratsiyalanmoqda. Gibrid birliklar va morfologik qo'shimchalar orqali terminlar o'zbek tilining agglutinativ tizimiga moslashadi, bu esa ilmiy nutqda terminologik aniqlik va grammatik uyg'unlikni ta'minlaydi. Ijtimoiy jihatdan, ular nutqni boyitadi, lekin ba'zi hollarda tilning tabiiyligini kamaytirishi mumkin. Shu bilan birga, yoshlar nutqi va akademik kontekstdagi integratsiya ularning samarali ishlatilishini ta'minlaydi. Natijada, morfologik va ijtimoiy tahlil inglizcha o'zlashmalarning o'zbek ilmiy nutqida samarali qo'llanilishini va global ilmiy maydondagi ahamiyatini isbotlaydi.

ADABIYOTLAR:

1. V. Vinogradov, *Leksikologiya i zaimstvovanie terminov v yazyke SSSR* (Moskva: Nauka, 1987), 102.
2. M. Karimov, "Morfologik gibrid birliklar va ularning shakllanishi," *Lingvistika jurnali* 2 (2020): 58.

¹⁵ Sh. Qo'ng'irov, "Globallashuv sharoitida o'zbek tili leksikasining yangilanishi," *O'zbek tili va adabiyoti* 4 (2020): 15

¹⁶ M. Karimov, "Morfologik gibrid birliklar va ularning shakllanishi," *Lingvistika jurnali* 2 (2020): 60.

3. N. Xo'jayev, Fonetik va grafik integratsiya, Toshkent: Fan, 2019, 51.
4. Sh. Qo'ng'irov, "Globallashuv sharoitida o'zbek tili leksikasining yangilanishi," O'zbek tili va adabiyoti 4 (2020): 15.
5. A. Rasulov, "O'zbek tilidagi inglizcha o'zlashmalar: terminologik tahlil," Filologiya masalalari 4, no. 1 (2016): 37.